

Müasir təhsilin aktual problemləri və onların həlli yolları

Təranə Tağıyeva

*Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universitetinin
baş müəllimi*

E-mail: 76saylı@mail.ru

Rəyçilər: ped.ü.f.d. M.Ə. Zamanova,
dos. A.Ş. Həşimova

Açar sözlər: yeni yanaşma, vasitəçi müəllim, interaktiv təlim, inteqrasiya, öyrənmə tərzləri, İKT vasitələri

Ключевые слова: новый подход, учитель посредник, интерактивное обучение, интеграция, стили обучения, средства ИКТ

Key words: new approach, a teacher instructor, interactive teaching, integration, ways of teaching, means of ICT

Hazırda Azərbaycan Respublikasında bir çox sahələrdə olduğu kimi, təhsil sahəsində də köklü dəyişikliklər həyata keçirilir. Bu islahatların əsas məqsədi cəmiyyətin ehtiyac və tələbləri nəzərə alınmaqla təhsilin keyfiyyətini yüksəltmək və onun inkişafını təmin etməkdir. Təhsil sahəsində aparılan islahatlar çərçivəsində atılan addımlardan biri də bütün ümumtəhsil məktəblərində fənn kurikulumları əsasında tədrisin təşkilidir. 3 iyun 2010-cu il tarixdə Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti tərəfindən “Ümumi təhsil pilləsinin dövlət standartı və proqramlarının (kurikulumları)” təsdiq olunması haqqında qərar qəbul edilmişdir. Bu kurikuluma görə insanın gələcək həyat fəaliyyətində lazım olacaq bacarıq və vərdislər əhatə olunur, əqli fəaliyyətlə bağlı qabiliyyətlərin formalaşması ön plana çəkilir.

Ənənəvi proqramlardan fərqli olaraq, fənn kurikulumlarında fənnin məzmunu nəticələr formasında verilir. Bu nəticələr şagirdlərin yiyələncəkləri bilik və bacarıqları ifadə etməklə minimum tələb kimi təsdiq olduğundan standart adlandırılır. Təlim strategiyaları, dərslərdə verilmiş tapşırıq və çalışmalardan tutmuş bütün digər resurslar da standartların reallaşdırılmasına xidmət edir.

Fənlərin tədrisi metodikasının qarşısında duran əsas vəzifələr aşağıdakılardır:

1. Fənnin tədrisinin əsas məzmununu və məktəbin tədris planında onun yerini müəyyənləşdirmək.
2. Qoyulmuş məqsədlərə nail olmaq üçün daha səmərəli metodlar, təlimin təşkili formalarını hazırlamaq.
3. Fənnin tədrisinə dair bütün vəsaitləri (metodik vəsait, proqramlar, texniki vasitələr və ş.) nəzərdən keçirmək və müəllim üçün fəaliyyətində tətbiqinə dair tövsiyələr hazırlamaq.

Başqa sözlə, fənlərin tədrisi metodikasının qarşısında 3 ənənəvi sual durur:

- * Nəyi öyrətmək?
- * Necə öyrətmək?
- * Hansı şəraitdə öyrətmək?

Müasir dərs nə cür olmalıdır? Onun strukturu, metodikası nə cür qurulmalıdır? Hansı tələblərə cavab verməlidir? Yeni nəslin təhsilinin əsasında sistemli fəaliyyət yanaşması durur ki, bu da aşağıdakıları təmin edir:

- * Özünüinkişafa və fasiləsiz təhsilə hazırlığın formalaşdırılması, təhsil sistemində

öyrənilənlərin inkişafının sosial şəraitinin layihələşdirilməsi;

* Şagirdlərin fəal təlim — mənimsəmə fəaliyyətinin təmin olunması;

* Tədris prosesinin şagirdlərin yaş, psixoloji və fizioloji xüsusiyyətləri nəzərə alınmaqla qurulması

Y.A.Komenski demişdir: "Hər şey qırılmaz ardıcılıqla elə aparılmalıdır ki, bugün öyrənilən biliklər dünənkinə möhkəmləndirsin və sabah öyrənəcəklərimizə yol açsın".

Təlim prosesinin təsiri ilə tərbiyə alan, məntiqi mühakimə yürütməyi, müqayisələr aparmağı, ümumiləşdirmələr etməyi, nəticə çıxarmağı, müstəqil fəaliyyət göstərməyi bacarmalı olan bu günkü şagird gələcəyin şüurlu vətəndaşı, yaradıcı düşünən mütəxəssisi, qurub-yaradan yenilikçidir. İctimai-iqtisadi inkişafın tələblərinin öyrənilməsi, bu tələblərə təhsilin hər mərhələsinin məqsəd və vəzifələrini, təlim prosesinin qanunauyğunluqları əsasında təhsilin məzmununun şagirdlər tərəfindən səmərəli mənimsənilməsini və inkişafını təmin edən yolların müəyyənəşdirilməsi məhz məktəbin və müəllimlərin üzərinə düşür. Daha çox yaddaşa əsaslanan ənənəvi təlim prosesində dərsin aparıcı siması və idarəedicisi müəllimdir. Müəllim çalışır ki, bilikləri şagirdlərə çatdırsın, danışır, təhlili də, ümumiləşdirməni də özü aparır. Şagird isə bu bilikləri passiv şəkildə qavrayır, mənimsəyir, yadda saxlamağa çalışır. Şagird biliyinin qiymətləndirilməsi də biliyin mənimsənilməsi dərəcəsinə görə deyil, məlumatların yadda saxlanılmasına görə həyata keçirilir. Təlimin bu şəkildə aparılması şagirdin idrak prosesini kütləşdirir, onu sərbəstlik, təşəbbüskarlıq keyfiyyətlərindən məhrum edir. Bu gün həyat təhsilə yeni tələblər irəli sürür, onun səmərəliliyini digər mövqelərdən qiymətləndirməyi tələb edir. Yeni yanaşmanın mahiyyəti ondan ibarətdir ki, təlim şagirdləri yaddaşının təkə elmi biliklərlə deyil, həm də təfəkkürün inkişaf etdirilməsi əsasında biliklərin daha çox müstəqil əldə edilməsi və mənimsənilməsinə, ən mühüm bacarıq və vərdişlərin, şəxsi keyfiyyətlərin qazanılmasına yönəlmişdir.

Bəs şagirdlərdə öyrənilən materiala maraq yaradılmasına, bütün dərs boyu fəallıqlarına necə nail olmaq olar? Bu, həmin fənnin tədrisi metodikasından, təlim prosesinin nə dərəcədə səmərəli qurulmasından asılıdır. Dərsin maraq kəsb etməsi üçün bir neçə şərt olmalıdır:

* Müəllim şəxsiyyəti (hətta çətin mənimsənilən, darıxdırıcı dərs belə sevimli müəllim tərəfindən tədris olunduqda yaxşı mənimsənilir).

* Təlim materialının məzmunu (təlimin məzmunu, sadəcə olaraq uşaq üçün maraq kəsb edir).

* Təlim üsul və vasitələri.

Əgər əvvəlki iki şərt çox zaman müəllimdən asılı deyilsə, təlim texnologiyalarının düzgün və yerində seçilməsi müəllimin yaradıcılığı üçün geniş imkanlar açır. Bununla əlaqədar olaraq, elə pedaqoji texnologiyalar tətbiq olunmalıdır ki, şagirdlər bilikləri müstəqil olaraq əldə etməyə həvəsləndirilsinlər. Yeni təlim texnologiyalarının tədrisə tətbiqi təlimin daha yüksək səviyyəyə qaldırılmasına yardımçı ola bilər, dərsin gedişini şagirdlər üçün müstəqil tədqiqat, axtarışlar aparmaq işinə çevirər. Bu gün müəllimlərin qarşısında yeni pedaqoji texnologiyalara yiyələnmək kimi ciddi vəzifələr durur. "Texnologiya" yunan mənşəli söz olub, sənətə sistemli yanaşma deməkdir. Pedaqoji texnologiya – müəllim və şagirdlərin müəyyən dərəcədə planlaşdırılmış elə pedaqoji fəaliyyətidir ki, nəticədə təhsilin dövlət standartlarında nəzərdə tutulan bilik, bacarıq və vərdişlər əldə edilir. Bunların həyata keçirilməsi müəllimin peşəkarlığından, işinə yaradıcı münasibətindən asılıdır. Elə müəllimlər var ki, öz fənnini mükəmməl bilir, müxtəlif metodik vasitələrdən istifadə edir və pedaqoji-psixoloji hazırlığa malikdir. Lakin bu, kifayət deyildir. Hər bir müəllim yenilikçi olmalı, yeniliklərə cavab verən metodikasını yaratmalıdır.

“Adi müəllim həqiqəti sinfə gətirər, yaxşı müəllim onu tapmağın yolunu göstərər” (A.Disterveq). Müəllim şagirdə zəruri olan informasiyanı müstəqil əldə etməyi, onu yenidən işləməyi, düzgün istifadə və tətbiq etməyi, daha doğrusu, öyrənməyi öyrətməlidir. Bu halda şagirdlər müəllimin rəhbərliyi altında xüsusi seçilmiş, yadda qalan, fakt və hadisələrin səbəb-nəticə əlaqələrini, qanunauyğunları aşkar etməyi, nəticələr çıxarmağı öyrənirlər. Deyirlər ki, uşaqlar müəllimin tədris etdiyindən daha çox, onun kimliyindən, necə insan olduğundan öyrənirlər. Həqiqətən də, bu, faktdır ki, çox zaman yeniyetmənin müəllimə münasibətindən asılı olaraq, fənnə münasibət formalaşır. Onun üçün sevimli müəllim *maraqlı* dərse bərabərdir. Müəllim uşağa ancaq nəsihət edəndə, tapşırıq verəndə və tənbeh edəndə tərbiyə vermir, həm də öz davranışı, həyat tərzini, geyimi, uşaqlara və müəllim həmkarlarına olan münasibəti ilə də təsir edir. O, şagirdlərinə səbr və həssaslıq, təmkinlə yanaşır. Şagirdlərə tələbkarlıqla yanaşarkən, onların şəxsi ləyaqətlərinə toxunmur, şəxsiyyətlərini alçaltmır, birini tərifləyib, o birini tənbeh etmir, güclüləri zəiflərə qarşı qoymur.

B.Leenin sözlərinə görə, “Müəllim həqiqəti heç zaman deməməli, hər bir şagirdin özü üçün tapmalı olduğu həqiqətə bələdçi, yol göstərən olmalıdır.” Vasitəçi müəllimin funksiyası, yeni bilgi vermək yox, onun şagirdlər tərəfindən aşkara çıxarılmasına yardım etmək, şagirdin düşüncəsini lazımi məcraya yönəltməkdən ibarətdir. Müəllim şagirdləri bir-birindən öyrənməyə, fikirlərini bölüşdürməyə həvəsləndirməlidir. Fəal təlimin tətbiqi zamanı dərslər ən mühüm və ən mürəkkəb mərhələsi olan motivasiya düzgün yaradılmaqla yanaşı, şagirdləri düşünməyə, səy göstərməyə, diqqətli olmağa sövq etməlidir. Əks halda, təlimin müvəffəqiyyətindən danışmaq mümkün deyil. Bu işdə isə həmişəki kimi əsas yük yenə də müəllimin üzərinə düşür. Müəllim daim öz üzərində işləməli, şagirdə maraqlı, həvəs, yeni ideyaları paylaşmaq və təcrübədən keçirmək işində inam aşılmalı və onun hörmətini qazanmalıdır. Müəllim öz elmi səviyyəsi, pedaqoji qabiliyyəti, psixoloji biliyi ilə şagirdlərə nümunə olmalıdır.

Aktuallığını itirməmiş bir çox problemlər – təlim zamanı şagirdlərin tərbiyəsi, dərslər zamanı əks-əlaqənin təmin olunması, təlimdə şagirdlərin müstəqilliyinin və fəallığının artırılması müəllimin daim diqqət mərkəzində olmalıdır. C.Dyuinin fikrincə, düzgün təşkil edilmiş təlim problemlidir. Müəllim şagirdlərinin maraqlarının inkişafına diqqətlə nəzarət etməli, onların gücünə müvafiq problemlər qoymalıdır. Şagirdlərdə idraki fəaliyyəti stimullaşdırmaq üçün müəllim şagirdləri şüurlu surətdə çətinliklər qarşısında qoymaqla, onlara həlli tələb olunan suallar verir. Lakin bütün suallar problemlidir vəziyyət yarada bilməz. Problemlər vəziyyət o zaman yaranır ki, şagirdlər həmin suala mövcud bilikləri əsasında cavab verməkdə çətinlik çəksinlər. Onların bilikləri ilə öyrənəcəkləri biliklər arasında ziddiyyət yaranmış olsun. Bu zaman şagirdlərdə problemi həll etmək tələbatı yaranır və bu, birbaşa təfəkkürü oyadır. Dərketmə və biliklərin mənimsənilməsi prosesində təfəkkürün fəallaşdırılması nəticəsində şagirdlərdə sərbəst, biliklərin daha müstəqil qavranılmasına şərait yaranır və təlim daha səmərəli olur. Fənlərin strukturunda elmi məzmunun, məntiqi əlaqənin və varisliyin olması, şagirdlərdə dünyagörüşünün formalaşmasına, hadisələri analiz edib, onların səbəblərini dərk etməyə, toplanmış və ümumiləşdirilmiş yeni faktlar əsasında müstəqil qavramaq və nəticələr çıxarmağa imkan verir.

Məsələn, biologiya dərslərində “Ürəyin işi” mövzusunun tədrisindən məqsəd şagirdlərdə ürəyin işinin fazaları, ürəyin sinir sistemi və humoral yolla tənziimi haqqında bilikləri formalaşdırmaqdır. Müəllim dərslərində qədim dövrdə yaşayan həkim Vezalinin başına gələn tarixi əhvalat haqqında məlumat verməklə başlayır (motivasiya mərhələsi): “Vezali izdihamın gözü qarşısında meyiti yararkən onun ürəyinin vurduğunu görmüşdür. Sual olunur: ”Vezali kimi

təcrübəli həkim səhvini etmişdir? Əgər səhv etməmişdisə, bəs ölmüş insanın ürəyinin işləməsinin səbəbi nə idi?" Elə məhz bu sual həllini tapmalı olacaq problemə çevrilir. Burada problemin həlli aşağıdakı plan əsasında reallaşır:

1. "Ürəyin işi"nin elektron dərslik vasitəsilə müşahidəsi.

2. Şagirdlərin mətn üzərindəki müstəqil işi və ürək tsiklinin fazaları haqqında cədvəlin doldurulması.

3. "Ürəyin fəaliyyətinin sinir sistemi vasitəsilə tənzimi" mətninin şagirdlər tərəfindən müstəqil oxunub qavranılması.

4. "Ürəyin fəaliyyətinin humoral tənzimi" haqqında müəllimin qısa interaktiv mühazirəsindən sonra qurbağanın ürəyinin işinə müxtəlif kimyəvi maddələrin (kalium və kalsium duzları, adrenalin) təsirini əks edən təcrübələrin müşahidəsi.

Dərsin sonunda şagirdlər ümumiləşdirmələr apararaq müəyyən bir nəticəyə gəlirlər və dərsin əvvəlində qoyulmuş problemi həll edirlər. Dərs canlı, maraqlı, bütün uşaqların fəal iştirakı ilə gedir. Biliklər hazır şəkildə deyil, şagirdlər tərəfindən müxtəlif mənbələrdən istifadə etməklə müstəqil şəkildə əldə edilir.

Digər bir misal. "Tənəffüs hərəkətləri" mövzusunun tədris edərkən uşaqların qarşısında belə bir sual qoyulur: "Nə üçün insan barmaqlarını açıb yuma bilir, yükü qaldırır endirə bilir? "Uşaqlar cavab verir: "Bu, əzələ toxumasının yığılmaq xüsusiyyəti ilə bağlıdır". Onda uşaqların qarşısında daha bir sual qoyulur: "İnsanın ağ ciyərləri bu cür əzələ liflərinə malik deyildir. Lakin ağ ciyərlər də gah genişlənir, gah da sıxılır. Bəs, bu necə baş verir?".

Problem müxtəlif yollarla həll oluna bilər, amma bütün hallarda uşaqlar tədqiqat aparır, öz fərziyyələrini irəli sürür, faktları analiz edir, müxtəlif mənbələrdən aldıkları bilikləri sistemləşdirirlər. Təcrübə göstərir ki, problemlə yanaşma uşaqların biliklərinin dərinləşməsinə və möhkəmləndirilməsinə səbəb olur. Burada vacib olan odur ki, şagirdlər materialı daha yaxşı qavramaqla yanaşı, həm də hadisələrin səbəb-nəticələrini, əlaqələrini qurur, aldıkları biliklərdən yeni məsələlərin həllində istifadə edə bilirlər. Bu prosesdə şagirdlər tədqiqatçılıq, axtarıcılıq vərdişlərinə yiyələnir, onlarda yaradıcı fəallıq yaranır, biliklərin əldə olunmasında müstəqillik inkişaf edir.

İnnovativ texnologiyalar müasir dövrdə müxtəlif fənlərin tədrisində geniş tətbiq olunur. Şagirdlərin yaş və fizioloji xüsusiyyətləri nəzərə alınaraq dərsdə çoxlu əyani vəsait olmalıdır. Tablolar və plakatlar fiziki və mənəvi cəhətdən çoxdan köhnəlmişlər. Tədris prosesində təlimin keyfiyyətinin artırılması məqsədilə İKT və digər vasitələrdən istifadə olunur. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2013-cü il tarixli sərəncamı ilə təsdiq edilmiş "Azərbaycan Respublikasında təhsilin inkişafı üzrə Dövlət Strategiyası" təhsilin informatlaşdırılmasını mühüm vəzifə kimi qarşıya qoymuşdur. İnformasiya-kommunikasiya texnologiyalarının tədris prosesinə tətbiqi dərsdə əyaniliyi təmin edir, müxtəlif dərs formalarının təşkilinə imkan yaradır. İKT vasitələri öz geniş imkanları ilə təhsil prosesini xeyli sadələşdirir, onu dinamik və çevik edir. "Müəllim-şagird-dərslik" tədris modelinə kompüterin də əlavə edilməsi tədris prosesini individual proqram üzrə təşkil etməyə səbəb olur, uşağın dərsə marağını, istəyini stimullaşdırır. Kompüterlə aparılan dərslər uşaqlar üçün çox cəlbedici və yadda qalan olur. Elektron tədrisdə uşaqların hamısı, hətta ən passiv, utancaq uşaqların dərs prosesinə fəal qoşulur. Müəllim müxtəlif kompüter proqramlarından istifadə edərək qeyri-standart dərslərini qurur. Kompüter proqramlarından istifadə müəllimə dərsə hazırlıq vaxtına qənaət etməyə, yeni materialı tam mənimsətmək üçün lazımı mənbələrdən istifadə etməyə, dərsi daha maraqlı qurmağa, müxtəlif üsullarla şagirdləri qiymətləndirməyə imkan verir. İKT-nin tətbiqi şagirdlərdə ətraf aləmi informasiya baxımından təhlil etmək və

müvafiq nəticələr çıxarmaq bacarıqlarının formalaşdırılmasına şərait yaradır. İnformasiya ilə işləmək bacarığı müxtəlif praktik, həmçinin təqdim etmə üsullarına bələd olmağa, müasir texnoloji vasitələrlə informasiya mübadiləsi aparmağa kömək edir.

İnteraktiv təlim şagirdlərə bilik verməklə yanaşı, bir sıra bacarıqların formalaşdırılmasını ön plana çəkir:

* idraki bacarıqlar (yaradıcı olmaq, fikir yürütmək, öyrənmək üçün sual vermək, fənn üzrə biliklərin əlaqəsini yaratmaq, fənlərarası biliklərini əlaqələndirmək, müxtəlif mənbələrdən istifadə etmək).

* sosial bacarıqlar (əməkdaşlıq etmək, kollektiv fəaliyyətdə yaxından iştirak etmək, kömək etmək, kömək istəmək, başqalarının fikrini dinləmək, öz fikrini söyləməkdə cəsarətli olmaq, qoyulan məsələlərə yaradıcı və tənqidi münasibət bəsləmək).

* psixomotor bacarıqlar (kəsmək, çəkmək, qaçmaq, yazmaq, rəsm çəkmək, yapmaq, quraşdırmaq və s.)

Fəal interaktiv metodlarla təlimin təşkili onun səmərəsinin, keyfiyyətinin artırılmasına kömək edir. Bu üsullar şagirdlərdə təşəbbüskarlığı, təfəkkürü və şəxsiyyətlərarası münasibətləri inkişaf etdirir. İnteraktiv metodlarla tədris olunan mövzunun mənimsənilməsi prosesinə iştirakçıların hər biri öz töhfəsini verir. Bu prosesdə yalnız müəllim və şagirdlər deyil, şagirdlər də öz aralarında söhbətə və dialoqa girə bilirlər. Belə halda müəllim məsləhətçi, şagirdlər isə tədqiqatçı və yaradıcı subyektlər kimi fəaliyyət göstərirlər. Müəllim metod seçərkən onun xüsusiyyətlərini diqqətlə nəzərdən keçirməli və dərslərin məqsədlərinə uyğun olaraq seçim aparmalıdır. Təbiətən hər bir uşaq ətraf mühiti tədqiq etməyə meyillidir. Şagirdlərdə tədqiqata həvəs yaratmaqla, müəllim onları elmi-tədqiqat və layihələndirmə fəaliyyətinə yönəlmiş olur. Pedaqoq üçün ən vacib şagirdi “görmək və eşitməkdir”, onun potensial imkanlarını, problemlərini, meyllərini duymaqdır.

Müasir uşaqlar təhsilə cəlb olunarkən bu və ya digər məlumatın nəyə lazım olduğunu, harada istifadə, tətbiq oluna biləcəyi haqqında tam təsəvvür əldə etmək istəyirlər. Müxtəlif kompüter oyunlarından istifadə edən uşaqlar, dərslərin də maraqlı, cəlbedici olmasını istəyirlər. İnternet vasitəsilə müxtəlif informasiyaları əldə etmək imkanına malik olan uşaqlar üçün kitabdan və ya müəllimin mühazirəsindən alınan biliklər darıxdırıcıdır. Yeni nəsillə yeni təlim metodlarını tələb edir.

Bir çin məsələndə deyilir:

1. Eşitdiyimi unuduram.
2. Eşitdiyimi və gördüyümü bir az xatırlayıram.
3. Eşitdiyimi, gördüyümü və müzakirə etdiyimi başa düşməyə başlayıram.
4. Eşitdiyimi, gördüyümü, müzakirə etdiyimi və həyata keçirdiyimi bacarıram.
5. Başqasını öyrətdiyim zaman ustalaşıram.

Bu baxımdan fəal-interaktiv təlim metodları içərisində layihələrin hazırlanması metodu uşaqların praktik və əqli fəaliyyətinin formalaşdırılmasında xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Şübhəsiz ki, layihələşdirmə müasir dövrün tələblərinə cavab verən üsullardandır. Layihələr hazırlanarkən:

- * şagirdin müstəqil düşüncəsi, tənqidi təfəkkürü inkişaf etdirilir;
- * şagird öz vaxtını və işini qrafik üzrə planlaşdırır;
- * şagird faktlara, elmi qanunauyğunluqlara əsaslanaraq müəyyən nəticələrə gəlir;
- * müstəqil qərarlar qəbul olunur;
- * şagird təqdimat etməyi öyrənir.

Burada əsas diqqət layihənin düzgün və savadlı təqdim olunmasına yönəldilməlidir.

Müəllim mövzu və ya problemi müəyyən edir və sinfə bunlardan birini seçmək imkanı verir. Uşaqlar fəaliyyətə başlayarkən onların bilikləri ilə qoyulan problem arasında ziddiyyət yaranarsa, bu üsul daha səmərəli olur. Müəllim və şagirdlər birlikdə layihə üzərində işin başlama və başa çatma müddətini, istifadə olunacaq əyani vəsaitləri (ədəbiyyatlar, mənbələr, təsviri vasitələr və s.), bunları əldə etmək yollarını, iş formalarını (fərdi və ya qrup şəklində) müəyyən edirlər. Bu fəaliyyət növündə uşaq layihənin həyata keçirilməsi üçün öz biliklərindən istifadə edərək ümumi iş xeyir verməyə çalışır, əldə olunan nəticələri sinfdə nümayiş etdirə bilir.

Davamiyyətinə görə layihələr bir neçə yerə bölünür:

- * mini-layihə (bir dərsi əhatə edir),
- * qısamüddətli (4-6 dərsi əhatə edir),
- * həftəlik,
- * illik.

Mini — layihələrdən başlamaq daha məqsəduyğundur. Mini-layihələrə tələblər:

- * sosial əhəmiyyətli problemin qoyulması;
- * layihə üzərində işin nəticəsində müəyyən bir “məhsulun” üzə çıxması;
- * hazırlanmış layihənin bütün sinfə təqdim olunması. Tədqiqatın nəticəsi hesabat, xəritə, illüstrasiya, fotosəkillər, cədvəllər, qrafiklər formasında təqdim oluna bilər.

Beləliklə, layihə üsulunda şagirdlər bilavasitə fəal öyrənmə prosesinə qoşulur, müstəqil olaraq təlimin problemini müəyyənləşdirir, lazım olan məlumatları toplayır, problemin həlli variantlarını planlaşdırır, nəticələr çıxarır, öz fəaliyyətini qiymətləndirirlər. Müəllim üçünə layihələrin hazırlanması üsulu uşaqların inkişafının, tərbiyəsinin və təliminin didaktik vasitəsi olub, onların layihə hazırlamaq kimi bacarıq və vərdişlərinin formalaşdırılmasına imkan verir.

Məqalənin aktuallığı. Hazırda təhsil sahəsində aparılan islahatlar çərçivəsində atılan ən uğurlu addımlardan biri bütün ümumtəhsil məktəblərində fənn kurikulumları əsasında tədrisin təşkilidir. Məhz bununla bağlı yerinə yetirilməsi zəruri sayılan məsələlərə toxunulduğundan məqaləni aktual hesab etmək olar.

Məqalənin elmi yeniliyi. Elmi yenilik ondan ibarətdir ki, məqalədə fənlərin tədrisi metodikasının qarşısında duran əsas vəzifələrlə yanaşı, təhsilin əsasında sistemli fəaliyyət yanaşması zamanı qazanılacaq nəticələr göstərilir, fəal-interaktiv təlim metodları içərisində layihələrin hazırlanması metodunun əhəmiyyəti şərh olunur.

Məqalənin praktik əhəmiyyəti və tətbiqi. Məqalə ali, orta ixtisas və orta ümumtəhsil məktəblərinin müəllimləri, tələbə və magistrantlarla yanaşı, həm də təhsil müəssisələrinin rəhbərləri üçün nəzərdə tutulmuşdur.

Ədəbiyyat

1. Azərbaycan Respublikasının Təhsil Qanunu. Bakı, 2009.
2. Ümumi təhsil pilləsinin dövlət standartı və proqramları (kurikulumları). Bakı, 2010.
3. Veysova Z. Fəal və interaktiv təlim: Müəllimlər üçün vəsait. Bakı, 2007.
4. “Təhsildə qloballaşma və İKT” mövzusunda konfrans materialları. Bakı, 2008.
5. Respublikada təhsilin inkişafı üzrə Dövlət Strategiyası. Bakı, 2013.
6. ”Azərbaycan – 2020. Gələcəyə baxış” İnkişaf Konsepsiyası. Bakı, 2011.
7. Həsənov M.M. Problemlə təlim vasitəsilə şagirdlərin idrak fəaliyyətinin inkişaf etdirilməsi. Bakı, 1986.
8. Mehrabov A.O. Azərbaycan təhsilinin müasir problemləri. Bakı, 2007.
9. Zərdabi Həsən bəy. Seçilmiş əsərləri. Bakı, 1960.

10. Gəncəvi N. Sirlər xəzinəsi. Bakı, 2004.

11. Лернер И.Я. Главное о процессе творческого мышления, М., 2017.

T. Тагиева

Актуальные проблемы современного обучения и пути их решения

Резюме

В статье излагаются проблемы современного образования и пути их решения. Говорится о том, что введение в учебный процесс элементов проблемности, повышает активность учащихся, способствует развитию у них творческого и логического мышления.

T. Tagiyeva

The actual problems of modern education and the ways of their solution

Summary

The article is about problems of modern education and the ways of their solution. Introduction of problematic training elements into teaching increases activity of pupils, promotes their creative and logical thinking improvement.

Redaksiyaya daxil olub: 13.02.2019